

Nacional donosi
ulomke iz knjige
razgovora s
najutjecajnijim
sociologom današnjice,
89-godišnjim
Zygmuntom
Baumanom koji
odgovara na pitanje
iz naslova 'Čemu
sociologija?'

**U ČAST
ZYGUNTA
BAUMANA**
Sveučilište u
Leedsu je 2010.
godine utemeljilo
Baumanov institut,
a nije mu naštetilo
ni to što se
nedavno našao pod
optužbama da je
sam sebe plagirao,
koristeći u svojim
novijim radovima
citate iz onih ranijih

feljton

Sociološka **pobuna protiv**
vladajuće struje

FOTO: CHEN HATONG/XINHUA/PHOTOSHOT

LAUREATI najveće španjolske državne nagrade Principe de Asturias za 2010. u kategoriji društvenih znanosti, Zygmunt Bauman i francuski sociolog Alain Touraine

Ljudsko je iskustvo sirovina koju obrađuje sociološka imaginacija. Taljenjem rude iskustva nastaje metal koji se dalje oblikuje u konačan proizvod sociološke imaginacije, koji nazivamo "društvena stvarnost". No, iako kemijski sastav metala umnogome odgovara rudi iz koje je nastao, svoj je trag ostavio i proces taljenja tijekom kojeg su korisni sastojci rude bili zadržani, a beskorisni odbačeni, dok konačni oblik novonastalog proizvoda ovisi o kalupu (odnosno spoznajnom okviru) u koji je taljeni metal bio izliven. (Zygmunt Bauman, *Society Under Siege*, 2002.)

Primjene su sociologije brojne i različite, podložne neprestanim promjenama, neprekidnom razvoju, a mogu biti i međusobno oprečne. S obzirom na to, ostaje trajno relevantno i primjereno pitati se: "Čemu sociologija?" To je pitanje osobito važno postaviti i s obzirom na to da se sociologija umnogome razlikuje od ostalih područja intelektualnog djelovanja. Naime, dok je kod većine disciplina moguće odrediti neki "izvanjski" objekt kao predmet njihova izučavanja, kod sociologije to nije moguće, jer je i sama sastavni dio društvenog svijeta koji istražuje. No, dok ona bez društvenog svijeta ne može, taj svijet, pak, može postojati neovisno o sociološkim spoznajama. Tradicionalniji pristupi, pa i suvremena bavljenja sociologijom, odbijaju takav, po njima neprihvatljiv, položaj sociologije, te ga pod svaku cijenu teže prevladati. Stoga se pokušalo

i još uvijek se pokušava - podići zid između sociologije i društvenog svijeta. To se činilo - i još uvijek se čini - putem neprestane fetišizacije metodologije, zagovaranja "vrijednosne neutralnosti", razvijanja specijaliziranog i ezoteričnog "znanstvenog" jezika namijenjenog zbunjivanju "neupućenih", usvajanja zahtjeva profesionalizacije - sve to trebalo je poslužiti u svrhu podizanja zida između sociologije i svijeta koji istražuje. Na taj način sociologija prelazi u sferu neke vrste znanstvene "mistike", udaljene i odvojene od svijeta koji navodno opisuje, izučava i analizira. Sociologiju se smatra znanstvenom i objektivnom sve dok je smještena unutar tog zida, jer se tobože jedino tako

Putem fetišizacije metodologije i zagovaranja 'vrijednosne neutralnosti' pokušalo se podići zid između sociologije svijeta koji istražuje

uspjela osloboditi utjecaja moći, privatnih interesa i pristranosti, za razliku od ostalih oblika društvenog djelovanja koji su predmet njezinih istraživanja. Sociolozi, pak, koji se iza tog zida skrivaju, teže unovčiti svoja znanja pa koračaju u ritmu koji im zadaju tvorci prolaznih politika - ili čekaju da ih kupe nositelji moći kroz financiranje istraživačkih projekata. Svoju zadaću povezivanja sociologije s društvom prepuštaju, stoga, neke druge. Posljedice tog očajničkog pokušaja lišavanja sociologije njezinog prirodnog položaja kao sastavnog dijela društvenog svijeta koji istražuje vidljive su, prije svega, u dekadentnoj introspekciji, banalnosti "rezultata", ideologiji skrivenoj iza terminologije i posljednje, ali ne i manje važno - opijenosti moći. Posljedica je, jednom riječju, irelevantnost. Društvo živi svojim životom, sociologija svojim, i vrlo se rijetko susreću.

Sociologiju stoga treba spasiti od nje same. To je bilo jasno već krajem 1950-ih godina, kada je američki sociolog C. Wright Mills glasovito odvojio sociologiju od sociološke imaginacije, ukazavši na to da prakticiranje prve nužno ne podrazumijeva posjedovanje potonje. Mills je čvrsto zagovarao razvijanje sociološke imaginacije koja potiče na uključivanje u neposredni dijalog s ljudima. Svrha takve vrste dijaloga jest ukazivanje na neraskidivu povezanost "individualnih problema" i "društvenih pitanja". Sociološka imaginacija pretvara privatno u političko. Nije slučajno da je Mills prakticiranje sociološke imaginacije usporedio s radom romanopisaca i novinara. Prema Millsu, sociološka imaginacija - poput romana i novinskih članaka - omogućuje podizanje "kvalitete uma", čime pojedincima pomaže da bolje razumiju i lakše progovore o onome što im se događa, što osjećaju, čemu teže. Sociologija lišena sociološke imaginacije sposobna je jedino pružiti informacije, a svijet je, smatra Mills, i tako već zatrpan prevelikom količinom informacija s kojom se ne može niti nositi. Svijetu umjesto informacija nedostaju naracije, zbog čega je i oslabila sposobnost ljudi da svoje živote smjeste u širi povijesni okvir. Zbog toga se, prema Millsu, ljudi osjećaju zarobljeni. Zadaća je sociološke imaginacije pokazati da su individualni životi i osobne biografije intimno povezani s povijesnim događajima i tokovima. Zadaća je sociološke imaginacije pomoći ljudima da "razumiju da se epoha u kojoj

žive oslikava u njihovim vlastitim životima", dok je ambicija sociološke imaginacije, prema Millsu, "odigrati važnu ulogu u podizanju kvalitete života ljudi našeg doba".

Sociološka imaginacija postavlja nekoliko zahtjeva pred one koji je žele prakticirati. Prije svega, potrebno je definirati "okvir epohe". Riječ je zapravo o širem društvenom okviru unutar kojeg pojedinci žive. Ta društvena struktura može biti snažna i sveprisutna u životima pojedinaca kao u, primjerice, djelima Honoréa de Balzaca, a može biti i nešto pritajenija, kao u antona Čehova. No, u svakom slučaju, sociološka imaginacija - koja ljudima želi pomoći pronaći vlastiti put unutar svoje povijesne epohe i razumjeti njezino značenje - postavlja kao zahtjev definiranje društvenog okvira unutar kojeg pojedinci žive. Cilj je da pojedinci razumiju socijalni okvir u kojem žive, no to nije moguće postići ako u njegovu opisu ne povećamo broj prethodno spomenutih naracija. Mjera valjanosti naracija, kao i samog opisa epohe, mjera je u kojoj odgovaraju stvarnom povijesnom iskustvu. Kriteriji te valjanosti nisu ni kvantiteta ni informativnost, nego narativnost i iskustvena relevantnost. Drugo, za uspješno prakticiranje sociološke imaginacije potrebno je uzeti u obzir i živote pojedinaca. Odnosno, okvir epohe koji je generalnog karaktera potrebno je povezati sa specifičnim spoznajama o individualnim životima. Jedan od načina na koje je do tih spoznaja moguće doći jest konzumiranje popularne kulture, budući da njeni proizvodi i jesu popularni upravo zbog toga što su povezani sa svakodnevnim iskustvom, ili služe kao njegova kompenzacija. Naime, dok je prevlast informacija najvjerovatnije dovela do manjka naracija u svijetu, kulturne industrije upravo su viškom naracija preopteretile svakodnevno iskustvo pojedinca. Naracije koje pronalaze svoj uspjeh na tržištu bave se strahovima, nadanjima i htjenjima koje svatko od nas dobro poznaje, ali ujedno i proživljava na sebi svojstven način. Da nije tako, ne bi bile popularne. Prakticiranje sociološke imaginacije zahtijeva, dakle, poznavanje popularnih naracija o individualnim problemima u svakodnevnom životima ljudi te njihovo povezivanje s okvirom epohe.

Dvije su zamke povezane s navedenim zahtjevima - potrebom definiranja okvira epohe i poznavanja kulturnih naracija o svakodnevnom iskustvu pojedinca. Prvo, socijalni se okvir može u tolikoj mjeri razlikovati od svakodnevnog iskustva da se može činiti neosnovanim uzimati ga u obzir pri pokušaju razumijevanja individualnih života. Drugo, bavljenje kulturnim naracijama imaginaciju može vrlo lako odvući u svijet prolaznih trendova i pomodarstva. Posljedice upadanja u navedene zamke mogu

biti pogubne pa se potreba da ih se klone postavlja kao dodatni zahtjev pred one koji žele prakticirati sociološku imaginaciju. Trebaju je prakticirati unutar područja preklapanja između epohe i svakodnevnog iskustva pojedinca. Prakticiranje sociološke imaginacije zahtijeva stvaranje poveznica, otvaranje dijaloga i vođenje razgovora, bez konačnih istina i monologa. Takva sociološka imaginacija odbija skrivati se iza zida, već spremno prihvaća činjenicu da je sastavni dio društva. Znat ćete prakticirate li takvu

sociološku imaginaciju ukoliko osjetite da vas neprestano tjera na razmišljanje, da vas iritira, uzrujava ili vam izaziva osmijeh na licu. Znat ćete prakticirate li takvu sociološku imaginaciju ukoliko osjetite uzbuđenje radi neke nove spoznaje, samo da bi odmah potom uvidjeli koliko toga još ne znate. Znat ćete, kada čitajući o njima i nama otkrijete nešto o sebi.

Ispunjava li navedene zahtjeve, sociologija je korisna. Korisna je pojedincima koji osobne brige i probleme doživljavaju kao sebi svojstvene, dok su oni, zapravo, nerijetko povezani sa širim društvenim problemima koji izviru iz određenih povijesnih okolnosti. Sociologija je korisna ukoliko potiče naracije u kojima se individualno iskustvo smješta u okvir epohe. Sociologija je beskorisna u ulozi pukog pružatelja informacija, a može postati i opasna ako se prodaje nositeljima moći. Sociologija je uspješna ukoliko pojedincima pomaže shvatiti kako su njihovi individualni životi uvjetovani širim socijalnim okvirom te podložni promjenama u njemu.

Sociološka imaginacija kakvu zagovara Zygmunt Bauman je korisna. Je li i uspješna? Hoće li ova knjiga biti uspješna? Odgovore na ta pitanja morat ćemo pričekati.

Michael Hviid Jacobsen i Keith Tester: *Kada pogledate una-frag na vlastiti sociološki put, vaš je rad prvotno bio nadahnut poljskom sociologijom 1950-ih i 1960-ih godina, koju je potom kao vaše neposredno sociološko okruženje zamijenila britanska sociologija. Kako su - retrospektivno - ovi različiti izvori nadahnuća - poljska i britanska sociologija - utjecali na vašu razmišljanja i oblikovali ih?*

Zygmunt Bauman: "gledajući unatrag", kako ste me zamolili da učinim, ne vidim jasno razgraničenje niti veći sukob između ta dva "izvora nadahnuća". Moja je sociološka putanja već u vrijeme odlaska iz Poljske bila čvrsto zacrtana, pa dolazak u Veliku Britaniju nije doveo do nekakve značajnije promjene. Između mene i Poljske podigao se lingvistički zid, te mi se "poljska sociologija" činila nekim posve drugačijim svijetom, no treba naglasiti da isto nije vrijedilo za one s druge strane tog zida: engleski jezik bio je tada "službeni" jezik sociološke discipline pa su sociolozi u Poljskoj čitali iste knjige, slijedili iste hirove pomodarstva i pratili ista promjenjiva područja interesa, kao i njihovi kolege s onu stranu Željezne zavjese. Osim toga, britanska sociologija u ranim 1970-im godinama nije baš bila predvodnica svjetskih trendova, pa se novopridošlica sa Sveučilišta u Varšavi i nije imao za puno toga uhvatiti; zapravo, ono što se u to vrijeme smatralo novim spoznajama na Britanskom otočju bilo je, u gotovo svakom pogledu, već poznato pa čak i zastarjelo u zemlji smještenoj na rijeci Visli. Većinu stvari koje su za vrijeme mog boravka ondje britanskim kolegama predstavljale novinu (poput gramscija, Frankfurtske škole, "kulturologije", hermeneutike, uspona strukturalizma ili slabljenja strukturalnog funkcionalizma, itd.), ja sam već iskustvo s poljskim kolegama prije dolaska u Veliku Britaniju. Da skratim, moje prvo desetljeće provedeno u Britaniji vjerovatno jest bilo puno "buke i bijesa" zbog mnogih drugih razloga (što je i istina, kako sam Keithu Testeru priznao prije mnogo vremena),

Sociologija je beskorisna u ulozi pukog pružatelja informacija, a može postati i opasna ako se prodaje nositeljima moći

PREDAVANJE ZYGMUNTA BAUMANA na konferenciji Meet The Media Guru u Teatru dal Verme u Milanu 2013. godine

FOTO: MASSIMO DE MELAS / MEET THE MEDIA GURU

FOTO: MANUEL H. DE LEÓN / EFE/PHOTOSHOP

NAGRADU BAUMANU

urudio je osobno španjolski princ Filip tijekom svečanosti u Campoamor teatru u Oviedu u listopadu 2010. godine

no, ipak, nije imalo veći utjecaj na oblikovanje moje vizije sociološkog poziva. *Oduvijek ste sociologiju definirali kao "dijalog s ljudskim iskustvom". Tu se nameću dva pitanja. Prvo, što podrazumijevate pod "ljudskim iskustvom"?*

Pod tim mislim i na *Erfahrungen* i na *Erlebnisse*: dvije različite pojave koje nastaju na mjestu gdje se pojedinac i društveni svijet preklapaju, a koje govornici njemačkog jezika razlikuju i razdvajaju, dok u engleskom jeziku ne postoje dva odvojena pojma, već jedinstveni pojam "iskustvo". *Erfahrung* je ono što mi se događa tijekom interakcije sa svijetom; *Erlebnis* je ono što osobno proživljam tijekom tog susreta - ukupni proizvod moje percepcije o onome što se događa i mojih na- pora da to što se događa shvatim i učinim razumljivim. I dok *Erfahrung* teži objektivnosti i postiže je (intersubjektivnost ili "nadsubjektivnost"), *Erlebnis* je očito isključivo subjektivno; stoga, uz manja pojednostavljenja, ove pojmove na engleski jezik možemo prevesti, redom, kao objektivni i subjektivni vidovi iskustva; ili, uz nešto dodane interpretacije, kao iskustvo koje akter ne obrađuje i ono koje akter obrađuje. Prvi vid iskustva moguće je definirati neovisno o akteru, dok drugi, koji proizlazi iz samog aktera i odnosi se na njegove osobne misli, osjećaje i dojmove, mora definirati akter sâm. Prvi vid iskustva moguće je opisati putem intersubjektivno provjerljivih podataka - činjenica, dok podaci drugog vida iskustva nisu intersubjektivno provjerljivi - uvjerenja aktera ovdje predstavljaju konačne (i jedine) "činjenice". Epistemološki status *Erfahrungena* i *Erlebnissea* oštro se, dakle, razlikuje; razlika je to koju možemo držati odgovornom za nemali broj nejasnoća u sociološkoj istraživačkoj praksi i, nadalje, interpretaciji rezultata. Pouzdanost i relevantnost podataka ovisi o onome tko situaciju definira - pri tome mislim na obje strane " dijaloga između sociologije i ljudskog iskustva".

'Posljedica razmišljanja da su stvari onakve kakve jesu i da ih nije moguće mijenjati je inertan svjetonazor, imun na argument'

Drugo je pitanje, kako izgleda takva vrsta dijaloga? Na koji način sociologija uspostavlja takav dijalog, i zašto bi bilo korisno uključiti se u dijalog sa sociologijom? Zašto bi "ne-sociolozi" trebali čitati sociologiju?

Kao i svi, i sociologija uspostavlja dijalog s laičkom doxom - zdravim razumom ili znanjima aktera. To čini odašiljanjem poruka koje postaju podražaji, koji zatim pobuđuju odgovore; odgovore koji, zauzvrat, i sami postaju podražaji - u načelu, ad infinitum. Poruke su uspješne kao podražaji ako nakon njihova zaprimanja uslijedi razumijevanje njihova značenja, što u pravilu podrazumijeva (selektivnu) interpretaciju. Svrha dijaloga koji uspostavlja sociologija staviti je *Erfahrungen* i *Erlebnisse* u međusobni odnos, čime potonji "relativizira" s ciljem proširenja, umjesto sužavanja i ograničenja, mogućnosti slobodnog izbora aktera uključenih u dijalog. Po meni, dugoročna svrha takvog trajnog dijaloga mijenjati je raširenu, pa i gotovo opću naviku "ne-sociologa" (koje se često naziva i "običnim ljudima s običnim životima"), koji pri opisivanju svojeg ponašanja izbjegavaju kategoriju objašnjenja ("činim to) da bih", umjesto koje koriste argumentacijski oblik ("činim to) zato što". Ta navika počiva na prešutnoj pretpostavci, o kojoj se katkad govori, no uglavnom se o njoj ne promišlja a još rjeđe je se dovodi u pitanje, da su "stvari onakve kakve jesu" i da "prirodu stvari nije moguće mijenjati". Odnosno, počiva na ideji da akteri - samostalno, zajedno ili kao kolektiv - nemaju nikakav veći utjecaj na prirodni poredak stvari. Posljedica je toga inertan svjetonazor, imun na svaki argument. On u sebi sadrži doista smrtonosnu mješavinu dviju pretpostavki. Prva je uvjerenost u nesavladivost ustaljenog poretka, ljudske prirode ili stanja stvari u društvu. Druga je uvjerenost u ljudsku slabost koja graniči s bespomoćnošću. Te dvije pretpostavke zajedno pridonose stavu koji se može opisati jedino kao "predaja prije početka bitke". Étienne de La Boétie taj je stav glasovito prozvao "dobrovoljno ropstvo". Međutim, u *Diary of a Bad Year* (Penguin, 2008., str. 12), J. M. Coetzeeov lik C. ne slaže se s tim u potpunosti: "La Boétie je bio u krivu." Objašnjava da toj opasci staroj četiri stoljeća, koja u naše doba sve više dobiva na značenju, nešto nedostaje: "Nije riječ samo o izboru između pristanka na spokojan život u služinstvu i podizanja bune protiv istog. Postoji i treći put, koji svakodnevno odabiru tisuće i milijuni ljudi. To je put kvijetizma, dobrovoljne povučeniosti, unutarnje emigracije." Ljudi izvršavaju ono što moraju, odani svojoj dnevnoj rutini i unaprijed pomireni s nemogućnošću da je promijene, a nadalje uvjereni u beznačajnost i neučinkovitost vlastitog djelovanja ili vlastitog odbijanja da djeluju. Zadaća dijaloga sa sociologijom, kojemu je cilj proširenje slobode pojedinca i kolektivnog potencijala čovječanstva, propitivanje je svjetonazora "kvijetizma", kao i razotkrivanje i raskrinkavanje varljivih i nepouzdanih ideja pomoću kojih se oblikuje svjetonazor na temelju kojeg kvijetistički stavovi postoje i opstojte. Kada govorim o "relativizaciji" mislim na obje strane u interakciji *Erfahrungena* i *Erlebnissea*: može se reći da je dijalektički proces njihove interakcije krajnji cilj dijaloga sa sociologijom.

Možete li dati primjer?

Dopustite mi da se na trenutak vratim Coetzeeovom alter egu, koji ponovno pogađa u srž stvari. C. kaže da se popularni i rašireni pojmovi kojima se ekonomija koristi, utrka ili natjecanje, ponekad čine nedovoljno precizni, no ako ekonomiju i shvaćamo kao utrku, to je onda utrka bez cilja i, stoga, bez svog prirodnog završetka. Cilj je trkača predvoditi kolonu i ostati na tom položaju što je dulje moguće. Uopće se ne postavlja pitanje zašto bi život morao nalikovati na utrku, niti zašto se nacionalne ekonomije moraju utrkivati jedna protiv druge umjesto da se, recimo, dogovore da lagano džogiraju jedni pokraj drugih u svrhu poboljšanja zdravlja. Utrka, ili

natjecanje: takva je priroda stvari. Po prirodi stvari, podijeljeni smo u nacije; po prirodi stvari, nacije se međusobno natječu. Mi smo onakvi kakvima nas je priroda stvorila (ibid., str. 79).

I nastavlja: međutim, "rat nije neminovan. Možemo odabrati rat ako želimo rat, no isto tako možemo odabrati mir ako želimo mir. Možemo odabrati natjecanje ako želimo natjecanje; no, možemo se odlučiti i za drugačiji put - put zajedničke suradnje" (ibid., str. 81). Kako ne bi bilo nimalo sumnje u ono što je želio reći, Coetzeeov C. ističe da *Bog zasigurno nije stvorio tržište - ni Bog ni duh Povijesti. A ako smo ga stvorili mi ljudi, zar ga mi ne možemo i uništiti ili preoblikovati u nešto dobrohotnije? Zašto svijet mora biti gladijatorska borba u areni u kojoj vlada geslo 'ubij ili budi ubijen', umjesto, recimo, košnica ili mravinjak u kojima svi međusobno surađuju?* (ibid., str. 119). To je, po mojem mišljenju, glavni razlog zbog kojega bi "ne- sociolozi trebali čitati sociologiju".

Sociologija time poprma značajke političkoga. Kakav je odnos sociologije i politike?

Htjeli ili ne htjeli, nebitno jesmo li do toga sami doveli ili je tako bilo predodređeno otpočetak, sociologija je čvrsto isprepletena s politikom. U ovom našem konfliktnom društvu, u kojem vladaju sukobi interesa i politički antagonizmi, sociologija često ne može izbjeći pristranost. Naposljetku, njezin je predmet izučavanja interakcija *Erfahrungena* i *Erlebnissea*; *Erlebnisse* su po svojoj prirodi pristrana a pristrana je i zadaća da se *Erfahrungena* liši privida objektivnosti. Sociologija je intrinzično politička aktivnost, ta se njezina uloga ne iscrpljuje u pružanju alternativnih izvora legitimnosti i autoriteta onima u institucionaliziranoj politici. U našem multivokalnom i multifokalnom društvu, to zasigurno nije jedini izvor autoriteta koji pariraju političkom establišmentu ni njegova jedina alternativa. S obzirom da politika koja izvire iz države, kroz koju se legitimira i koja njome upravlja, kronično boluje od neučinkovitosti uzrokovane trajnim deficitom moći - stanje koje je uslijedilo nakon dugog razdoblja u kojem se iskreno vjerovalo, ili dobro glumilo, da državna politika mora preuzeti monopol i kondenzirati sve funkcije - danas se javlja tendencija da cjelokupno društveno tijelo preuzme brigu za različite aspekte života koji se neprestano šire (sjetite se "životne politike" Anthonyja Giddensa koja preuzima ili se pokušava nositi sa stalno rastućim brojem funkcija, nekada ljubomorno čuvanih u rukama institucionalizirane politike, kojom je država upravljala i/ili s kojom je bila usko povezana).

Podrazumijeva li prakticiranje sociologije nužno i prakticiranje etike i, ako da, na koji način?

Kao što je nužno "politička", sociologija je nužno i "etička" ("prakticiranje etike" po meni je pleonazam: prakticiranje je sastavni dio etike - jer pravila se moralnog ponašanja artikuliraju, propovijedaju, promiču i/ili nameću). Moralnost je pitanje odgovornosti za Drugoga; odgovornost koju bismo trebali preuzeti jer ljudi žive u međusobnoj ovisnosti, a upravo je ta međuovisnost ono što sociologija istražuje, na što ukazuje i u čije nas postojanje neumorno uvjerava. Jedna od glavnih pouka socioloških tekstova jest da ono što drugi čine ili ne čine ima posljedice na naš svakodnevni život i sutrašnjicu, odnosno da ono što mi činimo ili ne činimo ima posljedice na svakodnevni život i sutrašnjicu drugih; riječ je, dakle, o odgovornosti koju svi, svjesno ili ne, nosimo za živote onih drugih. No, dok su neki spremni tu odgovornost preuzeti, postoji gotovo jednak broj onih koji njezino preuzimanje, čak i kada je ona očita i neupitna, pokušavaju izbjeći. Najviše što sam, dakle, spreman zaključiti jest da sociolozi, ako se ispravno bave vlastitom strukom, htjeli ili ne htjeli, s namjerom ili bez nje, pripremaju teren na kojem se potencijalno može razviti moralna svijest, što bi moglo povećavati izgleda i za prihvaćanje moralnih

stavova i odgovornosti za druge. No, tu moramo stati. Put koji otuda vodi prema svijetu kojim bi upravljao moral dugačak je, trnovit i pun zamki. Dodajem: upravo je zadaća sociologa da taj put istraži i mapira.

Koliko se dijalog u koji ulazimo sa sociologijom razlikuje od dijaloga s književnošću, likovnom ili dramskom umjetnošću?

Vrste dijaloga koje ste naveli (a mislim da se sva trojica možemo složiti da bismo taj popis mogli i proširiti) komplementarne su, suplementarne i međusobno se savršeno nadopunjuju. One se nipošto ne nalaze u natjecateljskom odnosu (ono barem nije predodređeno ili neminovno) a pogotovo ne u međusobnom proturječju ili suprotstavljenih ciljeva. Svjesno ili ne, s namjerom ili bez nje, spomenuti dijalozi imaju isti cilj; moglo bi se reći da pripadaju istoj "branši". No, uz primjere da svjesno i spremno surađuju nastojeći ostvariti zajednički cilj, postoji, dakako, i pregršt primjera njihova međusobnog nepovjerenja i rivalstva, sa svrhom onoga što se - u naše doba koje odlikuju strukture sagrađene na temeljima od živog pijeska, smjernice koje se neprestano mijenjaju, te fluidni identiteti - naziva "nadmašivanje" ("nadmašivanje" u igri za prestiž i dobivanje financijske potpore). Ovdje je, međutim, riječ o profesionalnom rivalstvu, rivalstvu između cehovskih udruženja - a ne između srodnih zanata kojima se cehovi bave (iako se neslaganje između profesionalnih udruženja često - pogrešno - objašnjava manjkom kompatibilnosti između zanata). Kao što nas je antropolog Frederik Barth odavno poučio, granice se ne uspostavljaju tamo gdje razlike postoje - upravo obrnuto: za razlikama se neumorno traga, a najčešće ih se ili pronalazi ili konstruira, te marljivo evidentira jer, jednom uspostavljene, treba nastaviti učvršćivati granice i dokazivati njihovu legitimnost. Prisjetimo se još jednog zapažanja iz Coetzeeovog *Dnevnika*, inspiriranog prisposobom Renéea girarda o zaraćenim blizancima: "Što je manji broj ključnih razlika između dvaju aktera, to je jača njihova međusobna mržnja" (ibid., str. 13). Rivalstvo između profesionalnih udruženja prirodno je, s obzirom da je upravo ono glavni poticaj njihovoj uspostavi, izgradnji i održanju. Međutim, za korisnike i primatelje njihovih proizvoda, usluge koje ona pružaju nisu kontradiktorne. One su, ponavljam, komplementarne i međusobno nadopunjujuće. Nasreću, mnogi znakovi ukazuju da sve veći broj onih koji ulaze u dijalog tu činjenicu prepoznaju i cijene; "interdisciplinarnost" je sve više à la mode unutar zidova akademske zajednice, sve manje uvjerena u sigurnost i tržišnu vrijednost institucija koje je izgradila. Nadam se da rastući broj "interdisciplinara" neće, u potrazi za sigurnijim skloništem, početi stvarati vlastita udruženja...

KNJIGA ZYGMUNTA BAUMANA 'Čemu sociologija?' - Razgovori s Michaelom Hviidom Jacobsenom i Keithom Testerom' objavljena je nedavno u izdanju TIM pressa

'Uvjerenaost u nesavladivost ustaljenog poretka, ljudske prirode ili stanja stvari u društvu te uvjerenost u ljudsku slabost pridonosi onom što zovemo predaja prije bitke ili dobrovoljno ropstvo'

